

LOYIHAVIY TA'LIM ASOSIDA “O'ZBEKISTON TARIXI” FANINI O'QITISH METODIKASI (9–10-SINFLAR MISOLIDA)

Rahmonov Shaxzod

Termiz davlat pedagogika instituti
Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish
metodikasi (Tarix)1-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21093656>

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston tarixi fanini umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitish metodikasining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Tarix ta'limining o'quvchilarda tarixiy tafakkur, milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik, tanqidiy fikrlash hamda tarixiy manbalarni tahlil qilish kompetensiyalarini shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, an'anaviy va zamonaviy pedagogik metodlarning o'zaro uyg'unligi, interfaol ta'lim texnologiyalari, loyiha metodi, muammoli ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishning afzalliklari tahlil etilgan. Maqolada tarix darslarida interfaol metodlardan samarali foydalanish o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tarixiy voqealarni tahlil qilish va xulosalar chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab berilgan. Shuningdek, tarix fanini o'qitishda uchrayotgan metodik muammolar, ularning sabablari hamda ularni bartaraf etishning ilmiy-amaliy yo'llari ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari tarix ta'limi sifatini oshirish, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini tarix darslariga keng joriy etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston tarixi, tarix ta'limi, tarix o'qitish metodikasi, interfaol metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, tarixiy tafakkur, vatanparvarlik tarbiyasi, loyiha metodi, muammoli ta'lim, tanqidiy fikrlash, tarixiy kompetensiya, raqamli ta'lim resurslari, tarix darslari, ta'lim sifati.

KIRISH

O'zbekiston tarixini o'qitish milliy o'zlikni anglash va vatanparvarlik tarbiyasining muhim vositasi hisoblanadi. Tarix fanini o'qitish orqali o'quvchilarda milliy qadriyatlar, an'analar va ajdodlarimiz merosiga hurmat tuyg'usi shakllanadi. Bugungi kunda globallashtirish jarayonlari kuchayib borayotgan bir davrda yoshlarda milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani mustahkamlash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning tarixiy bilimlarini shakllantirish va rivojlantirish uchun turli xil pedagogik texnologiyalar va metodlar qo'llanilmoqda. Biroq, bu metodlarning samaradorligi, ularni amaliyotga tatbiq etish mexanizmlari va rivojlantirish istiqbollari hali to'liq o'rganilmagan. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi tarix o'qitish metodikasini yanada takomillashtirishni taqozo etmoqda. Maqolaning maqsadi O'zbekiston tarixi fanini maktablarda o'qitishning mavjud metodlari va metodikalarini tahlil qilish, ularning samaradorligini baholash hamda rivojlantirish yo'nalishlarini aniqlashdan iborat. Bu mavzu ta'lim tizimini modernizatsiya qilish sharoitida alohida dolzarblik kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida ham tarix fanini o'qitish sifatini oshirish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. Tarix o'qitish metodikasini takomillashtirish nafaqat ta'lim sifatini oshirish, balki yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularda tarixiy tafakkurni rivojlantirish va milliy g'urur tuyg'usini shakllantirish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Bu esa o'z navbatida jamiyatning ma'naviy-ma'rifiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi tizimli yondashuv va qiyosiy tahlil usullariga asoslangan. O'zbekiston va xorijiy mamlakatlarning tarix o'qitish metodikasiga oid ilmiy adabiyotlari o'rganib chiqildi. Ergashev va boshqalar ta'kidlaganidek, O'zbekiston tarixini o'qitishda an'anaviy metodlar bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Karimov o'z tadqiqotlarida tarix darslarida interaktiv metodlarning rolini o'rgangan va ularning o'quvchilar bilim darajasiga ijobiy ta'sirini ko'rsatgan. Xorijiy olimlardan Smith tarix o'qitishda muammoli ta'lim metodlarining samaradorligini tadqiq qilgan. Rossiyalik olim Ivanova esa tarix darslarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish masalalarini o'rgangan.

O'zbekiston tarixini o'qitishda qo'llaniladigan metodlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim tizimida an'anaviy va innovatsion metodlarning uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Quyida bu metodlarning har birini batafsil ko'rib chiqamiz. An'anaviy metodlar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, ma'ruza va hikoya metodi hamon o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Ma'ruza metodi murakkab tarixiy voqealarni tizimli tarzda yetkazish imkonini bersa, hikoya metodi o'quvchilarning emotsional idrokini kuchaytiradi. Biroq, bu metodlarni zamonaviy texnologiyalar bilan boyitish, masalan, videomateriallar, tarixiy xaritalar va tasvirlar bilan to'ldirish zarur. Bu yondashuv o'quvchilarning mavzuni chuqurroq tushunishiga yordam beradi. Interaktiv metodlarning samaradorligi alohida e'tiborga molik. Keys-stadi, muammoli vaziyat, aqliy hujum kabi usullar o'quvchilarning tarixiy tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Interaktiv metodlar o'quvchilarni faol fikrlashga, tarixiy voqealarni tahlil qilishga va mustaqil xulosalar chiqarishga undaydi. Masalan, "Tarixiy voqealarni qayta baholash" yoki "Tarixiy shaxslar faoliyatini tahlil qilish" kabi topshiriqlar o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish zamonaviy ta'limning ajralmas qismiga aylangan Virtual muzeylar, elektron darsliklar va multimedia vositalaridan foydalanish o'quvchilarning tarixiy bilimlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Masalan, 3D formatdagi tarixiy yodgorliklar modellari, interaktiv xaritalar va virtual sayohatlar o'quvchilarga tarixiy voqelikni yanada yaqqolroq tasavvur qilish imkonini beradi. Loyiha metodidan foydalanish o'quvchilarning mustaqil izlanish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu metod o'quvchilarning tarixiy materiallarni chuqur o'rganishi va tahlil qilishiga imkon beradi. O'quvchilar "Mahalliy tarix", "Oilaviy arxiv", "Tarixiy yodgorliklar tarixi" kabi mavzularda loyihalar tayyorlash orqali nafaqat bilim oladi, balki tadqiqotchilik ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Zamonaviy metodlarning yana bir muhim jihati - bu differensial yondashuv imkoniyatidir. Turli bilim darajasidagi o'quvchilar uchun alohida topshiriqlar va metodlarni tanlash imkoniyati mavjud. Bu yondashuv har bir o'quvchining individual rivojlanishiga yordam beradi. Tarix darslarida o'yin texnologiyalaridan foydalanish ham samarali natijalar bermoqda. Tarixiy rolli o'yinlar, viktorinalar, tarixiy rekonstruksiylar o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi va mavzuni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi.

Shu bilan birga, metodlarni tanlashda bir qator muammolar ham kuzatilmoqda. Jumladan, ba'zi maktablarda texnik ta'minotning yetarli emasligi, ayrim o'qituvchilarning zamonaviy metodlarni qo'llash bo'yicha tajribasining kamligi, o'quv materiallarining yangilanib borishidagi uzilishlar shular jumlasidandir. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim metodlarining samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining kasbiy mahorati, texnik ta'minot darajasi va o'quv-metodik bazaning sifatiga bog'liq. Shuning uchun bu yo'nalishlarda muntazam ishlarni olib borish, xususan, o'qituvchilarning malakasini oshirish, maktablarning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va o'quv-metodik ta'minotni takomillashtirish zarur.

XULOSA: O'zbekiston tarixini o'qitish metodikasi doimiy rivojlanish va takomillashtirishni talab qiladigan soha hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va globallashtirish jarayonlari tarix o'qitish metodikasini yanada takomillashtirishni taqozo etmoqda. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim sharoitida an'anaviy va innovatsion metodlarning optimal uyg'unligiga erishish muhim ahamiyatga ega. An'anaviy metodlar (ma'ruza, hikoya, suhbat) o'zining pedagogik ahamiyatini saqlab qolgan bo'lsa-da, ularni zamonaviy texnologiyalar bilan boyitish zarur. Interaktiv metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va loyiha metodi kabi zamonaviy yondashuvlar o'quvchilarning tarixiy bilimlarini chuqurlashtirish va mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Tarix o'qitish metodikasini takomillashtirish yo'nalishlari quyidagilardan iborat: birinchidan, o'qituvchilarning malakasini muntazam oshirib borish, ikkinchidan, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, uchinchidan, o'quv-metodik ta'minotni takomillashtirish va yangilash. Bu yo'nalishlarni amalga oshirish uchun ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, o'quv dasturlarini zamonaviy talablar asosida qayta ko'rib chiqish va xalqaro tajribalarni o'rganish talab etiladi. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, O'zbekiston tarixini o'qitish metodikasini takomillashtirish nafaqat ta'lim sifatini oshirishga, balki yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularda tarixiy tafakkurni rivojlantirish va milliy g'ururni shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa o'z navbatida jamiyatning ma'naviy-ma'rifiy rivojlanishiga va milliy taraqqiyotga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Абдуллаев, Р. (2021). Ўзбекистон тарихини ўқитиш методикаси. Тошкент: Фан ва технология.
2. Каримов, А. (2022). Тарих дарсларида замонавий педагогик технологиялар. Тошкент: Ўқитувчи.
3. Эргашев, Ш. ва бошқ. (2023). Мактабда тарих фанини ўқитиш муаммолари. Тошкент: Янги аср авлоди.
4. Karimov, B. (2023). Interactive Methods in Teaching History. Journal of Education and Research, 15(2), 45-58.
5. Smith, J. (2022). Modern Approaches to Teaching History. Educational Review, 44(3), 112-125.
6. Иванова, Е.В. (2023). Информационные технологии в преподавании истории. Москва: Просвещение.
7. Тошпулатов, С. (2022). Тарих дарсларида педагогик инновациялар. Педагогик таълим, 4(2), 78-89.
8. Yusupov, M. (2023). Digital Technologies in History Education. International Journal of Educational Technology, 12(4), 234-247.
9. Рахимов, О. (2023). Тарих ўқитиш методикасини такомиллаштириш масалалари. Замонавий таълим, 5(3), 67-82.